

Premošćivanje udaljenih svjetova i kultura

FASCINANTNA PRIČA NEVJEROJATNOG Ž

Riječ s predstavljanja knjige "Selman Selmanagić i Bauhaus", autorice dr. sc. Aide Abadžić-Hodžić, Bošnjački institut Sarajevo, 22.4.2014.

Prof. dr. sc. Karin Šerman

Knjiga "Selman Selmanagić i Bauhaus" predstavlja istinsku prekretnicu u poznavanju sveukupnih događanja na arhitektonskom, ali i širem umjetničkom, kulturnom i društvenom planu Europe u turbulentnom 20. stoljeću. Ova je knjiga, koliko god bila besprijetomno znanstveno ostvarenje, ujedno i svojevrsno osobno iskustvo i svjedočenje, u smislu dubokog poštovanja i povezanosti autorice s predmetom njezina istraživanja, što se kroz knjigu tako lijepo isčitava. Ta fina osobna nota potaknula je i mene da ovu knjigu započnem prezentirati iz osobnog rakursa, u smislu uloge koju je ona odigrala u ispunjenju nekih mojih davnih očekivanja i želja. Naime, još kao student, negdje u osamdesetim, bila sam posebno privučena temom Bauhauusa, cjelokupnom aurore te avangardne eksperimentalne škole, a posebno me intrigirala ta malobrojna skupina mladih ambicioznih ljudi iz tadašnje Kraljevine Jugoslavije koji su se odvažili svoju studentsku formaciju potražiti upravo na toj jakoj, inovativnoj internacionalnoj školi. O njima se tada nije znalo baš mnogo. O njima smo saznali prvenstveno iz tekstova Želimiru Koševića, publiciranih u časopisu Arhitektura, gdje smo dobivali osnovne informacije o Augustu Černigoju, Ivani Tomljenović, Mariji Baranyai, Otti Berger, Gustavu Bohutinskom i - Selmanu Selmanagiću. S vremenom su ta imena za mene poprimila gotovo mitski status. Možda baš upravo zbog toga što se o njima nije znalo mnogo, a opet dostatno da se dala isčitati njihova odvažnost, odlučnost, otvorenost i svojevrsna hrabrost da svoje talente krenu uobičajavati u jednom tako jakom internacionalnom učilištu i u jednom posve drugačijem društvenom i kulturnom miljeu. Aura koja je obavijala ta imena bila je dostatno jaka da za mene oni postanu neprijeporni uzori, u pogledu intenziteta svojih uvjerenja i ideala, svoje ozbiljnosti i predanja, koje su nužno morali posjedovati za poduhvat od takvog formata. Za mene su oni već tada postali predmetom trajnog interesa, o kojima sam postojano željela doznati više.

Fascinantna priča

Direktniji susret s tim izazovima za mene je nastupio prije dvanaest godina, 2002, kada me je urednica američkog časopisa CENTROPA, Dora Wiebenson, kontaktirala s molbom da joj pomognem naći podat-

ke i sastaviti ili nadopuniti priloge o arhitektima s područja Kraljevine Jugoslavije koji su studirali na Bauhausu, za tematski broj toga časopisa koji je bio posvećen studentima Bauhauusa iz srednje Europe. Zamolila me za pomoć oko dvojice studenata - hrvatskog arhitekta Gustava Bohutinskog i bosanskohercegovačkog arhitekta Selmana Selmanagića. Ta je molba označila početak mog aktivnog bavljenja Bauhausom i prvenstveno Bohutinskim, za kojeg sam pretpostavila da bih mogla doći do relevantnih arhivskih materijala i podataka. No za arhitekta Selmanagića nažalost nisam bila u mogućnosti pomoći, što je samo još više pobudilo moju znanstvenu znatiželju prema njegovom profesionalnom liku. Prilog o Selmanagiću za potrebe toga broja na kraju je pripremila Heide

Frenzel sa Sveučilišta u Leipzigu. I već iz tog njezinog relativno kratkog priloga mogla se naslutiti jedna iznimna biografija, bogatstvo i svestranost interesa i djelovanja, ali nadasve i fascinantna priča jednog gotovo nevjerovatnog životnog puta. Arhitekt Selmanagić po mnogo čemu je - vidjelo se - bio posve jedinstvena ličnost: ne samo da je bio jedini student Bauhauusa iz Bosne i Hercegovine, i ne samo da je od grupe studenata iz nekadašnje Kraljevine Jugoslavije jedino on završio cjelokupni program studija arhitekture i stekao diplomu te izvan-serijske škole nego je u svom životu spajao tolike nevjerovatne razlike, premošćivao tolike udaljene svjetove i kulture - različite tradicije, jezike, običaje, estetike, pa potom i različite političke sisteme, okvire i ideologije - povezujući ih pritom plodonosno sve svojom iznimnom i snažnom osobnošću i postojanošću vlastitih uvjerenja i ideala. O tom ar-

hitektu - pomislila sam tada - jedan članak nipošto nije dostatan, o njemu bi trebalo napisati jednu ozbiljnu, široku i sveobuhvatnu knjigu. Svaka-ko, o njemu sam tada poželjela doznati mnogo, mnogo više.

Ta mi se želja dobrim dijelom ispunila deset godina kasnije, 2012, kada sam na međunarodnom simpoziju o Bauhausu održanom u Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu čula sjajno izlaganje o arhitektu Selmanagiću. Koncentrirano, detaljno, odmjereno i utemeljeno, s pregršt novih, nepoznatih podataka, novog grafičkog materijala i inspiriranog tumačenja - predavanje koje me posve očaralo. Bilo je to izlaganje dr. Aide Abadžić-Hodžić, koju sam tom prilikom prvi puta upoznala. Na moje oduševljene komentare i ponovno izrečene misli o apsolutnoj nužnosti priređivanja jedne iscrpne i sveobuhvatne monografije koju takva figura višestruko zaslužuje, Aida mi je odgovorila da je knjiga već dobroano u pripremi, i da se, dapače, nalazi već u završnoj istraživačkoj fazi. Tada sam pomislila kako je ta velika ali ujedno i zahtjevana tema konačno dobila i svog adekvatno jakog, pronicljivog, savršeno opremljenog i suptilnog interpretata. Na pomolu je bila jedna uistinu dobra i relevantna knjiga.

Stoga i ne čudi moje oduševljenje kada me Aida prošle godine ljubazno pozvala da budem jedan od recenzenata njezina rada, čime sam bila višestruko počašćena. Time je, naime, za mene došlo do zatvaranja mog osobnog dugoočekivanog kruga.

Rukopis knjige sam željno prošla i naišla na ništa manje od ispunjenja svih mojih očekivanja. I to kako u pogledu samog sadržaja - detaljnog otkrivanja te iznimne životne i profesionalne priče i upečatljivog opusa - tako i pogledu njegove sveukupne prezentacije, obrade, strukture i interpretacije. Taj se dragocjeni materijal nalazi sada pred nama kao gotov i zaokružen rezultat, bogato još grafički opremljen i vrhunski oblikovan, koji podjednako instruktivno govori i na razini teksta kao i na razini sugestivnih i vješto upotrijebljenih grafičkih priloga, i koji nas poziva da se u potpunosti prepustimo njegovoj fascinantnoj priči.

Knjiga sustavno prati život i djelo arhitekta Selmana Selmanagića, sve od njegovih najranijih godina i djetinjstva u Srebrenici; preko školovanja na Bauhausu; potom stručno formativnih godina, studijskih putovanja i ranih profesionalnih angažmana u zemljama intenzivno različitih društveno-kulturnih prilika; pa sve do po-

S promocije u Bošnjačkom institutu

EUROPSKI ARHITEKTONSKI MODERNIZAM

S ovom knjigom dobili smo jedan neprocjenjivo vrijedan i dragocjeni dar, čije slojeve ćemo još dugo s užitkom otkrivati, upoznaujući time važno poglavlje bosanskohercegovačke, ali i šire europske arhitektonske kulture i povijesti. Kao više nego značajni doprinos znanosti u području arhitekture i urbanizma, ova će nam knjiga pritom pouzdano služiti kao sigurno polazište i za sva naša daljnja istraživanja europskog arhitektonskog modernizma

vratka u predratnu Njemačku i prolaska kroz sve njezine turbulentne faze; kao i konačno, plodne i zapažene stručne i pedagoške karijere u Istočnoj Njemačkoj i Berlinu.

Plodna karijera

No, da bi se ovako raznorodan i bogat životni i stručni put mogao istinski razumjeti i informirano pratiti, u svim slojevima i nijansama različitih društvenih prilika, bilo je potrebno sve te pojedine stvaralačke etape pomno kontekstualizirati i smjestiti u odgovarajući širi kulturnološki okvir. Upravo se to ističe kao posebna vrijednost ove knjige, koja

A JEDNOG GOTOVO IVOTNOGA PUTA

Foto: D. TORCHE

strpljivo i precizno ocrtava sve različite okolnosti u kojima se razvija Selmanagićeva plodna karijera, što tada daje prave oslonce za njegovu utemeljenu i integralnu valorizaciju. Tek se na ovakav način može iščitati i ona njegova postojana stvaralačka misao, svojevrsna bauhausovska konstanta, koja je ovog arhitekta snažnoga duha, istaknutog osobnog integriteta i nevjerovatne životne energije i snage pouzdano vodila kroz sve nemirne društveno-političke prilike i jamčila koherentnost njegova izraza i djelovanja.

S posebnom se nježnošću autorica posvećuje najranijoj etapi Selma-

nagićeve života - djetinjstvu u okrilju jedne plemenite drevne kulture, pri čemu ispituje njegovo ugledno porijeklo, poticajne obiteljske prilike i okolnosti života na obiteljskom imanju u Srebrenici. Pritom vješto predstavlja kulturne prilike u Bosni na razmeđu stoljeća, te opisuje plodno preklapanje dvaju jakih i bogatih svjetova - tradicionalne orijentalne kulture i zapadnih utjecaja modernizacije.

Prateći liniju njegova životnoga puta knjiga potom oslovljava i taj sam odsutni pedagoški poligon Bauhau-

sa, kao mjesta naprednog kreativnog istraživanja. Pomno predstavlja historijat i okolnosti nastanka i razvoja te eksperimentalne škole, iznoseći ih u kontekstu povijesnih prilika Njemačke toga doba, te iscrtava specifične ambicije i ciljeve škole, njezine konkretne studijske programe, kao i doprinose njezinih istaknutih voditelja.

U tako predstavljeni edukacijski teren autorica potom smješta i samog Selmanagića te prati njegove studijske godine. Ispituje razloge njegova dolaska na Bauhaus, rana iskustva na prvoj godini studija, poglavito u poznatom Vorkursu - strogom "pripremnom tečaju" koji je radikalno filtrirao buduće studente - te prati njegovo napredovanje kroz radionice, sve do same diplomne arhitekture. Sagledava pritom Selmanagićev rad s pojedinim profesorima - Hannesom Meyerom, Ludwigom Hilberseimerom i samim Miesom - te predstavlja njegove studentske radove, sve do same diplomne.

Slijedeći nit intenzivnog životnog puta, autorica potom prezentira i daljnje faze Selmanagićeve djelovanja, kad on od 1933. do 1939. poduzima niz studijskih putovanja Mediteranom i Bliskim istokom - kad boravi u Turskoj i Palestini; putuje u Siriju i Egipat; projektira u Istanbulu, Tel Avivu, Haifi, Gazi, Jeruzalemu, te se eksponira utjecajima novih snažnih lokalnih kultura i tradicija, koje dovodi u produktivni sraz s otkrije usvojenim internacionalnim tendencijama moderne arhitekture.

Ispituje se potom i razlozi njegova povratka u predratnu Njemačku te predstavljaju njegove aktivnosti u tim nemirnim i neizvjesnim godi-

nama. Tu se iščitavaju čvrsta politička i društvena uvjerenja arhitekta, njegov angažman u sklopu antifašističkog otpora te specifično preklapanje političkoga i stručnog rada. Obraduje se pritom i posebno dirljiva etapa njegova posjeta rodnoj Srebrenici na samom početku rata, koja na vrlo živi način ocrtava njegov prisni odnos i trajnu ljubavi i vezanost za sredinu iz koje je potekao.

Knjiga se potom posvećuje velikoj i značajnoj temi poslijeratne obnove Berlina, te Selmanagićeve uloge u tim presudnim, kaotičnim no također i potentnim prilikama. Diskusija primjereno uvodi i u hladnoratovski kontekst te sagledava pitanje recepcije Bauhaua i njegova naslijeđa u radikalno promijenjenim društveno-političkim prilikama ranog DDR-a. Vješto pozicionira Selmanagićeve stavove u užanim priporima vezano uz pitanja formalizma i uloge umjetnosti kao tek "odraza" dominantnih partijskih vrijednosti, te s tim u vezi provodi i vrlo instruktivnu komparaciju sa situacijom u tadašnjoj socijalističkoj Jugoslaviji. Selmanagićevu ulogu u obnovi i zaštiti kulturne baštine Berlina pritom plastično prikazuje kroz njegov važni i najveći realizirani projekt - berlinski Stadion svjetske omladine Walter Ulbricht.

Knjiga ne propušta pratiti i Selmanagićevu trajnu ljubav i bavljenje dizajnom namještaja i interijera. Predstavlja se njegova suradnja s njemačkim radionicama i najvažniji radovi, od kojih neki postaju i pravi klasiци DDR dizajna. Obraduju se i njegovi antologijski interijeri školskih zgrada, akademija i sajamskih paviljona, kojima pristupa kao adekvatnom okviru novoga društva.

Knjiga se s posebnom pažnjom posvećuje i izuzetno važnom vidu Selmanagićeve djelovanja - zapaženom pedagoškom radu, kao karizmatičnog profesora Visoke umjetničke škole u Istočnom Berlinu. Analizira njegov rad sa studentima i prati naslijeđe pristupa i metoda Bauhausova pedagoškog modela. Posebno se ističe njegov timski, kolektivni rad sa studentima na nizu natečajnih radova, kao i konkretnom projektu proširenja same škole.

Rasprava o ovom neobično inspirativnom arhitektu zaokružuje se izlaganjem Selmanagićevih aktivnosti i razmišljanja u posljednjim decenijama njegova života, kada se logično i dosljedno zatvara koherentni i napeti luk njegove izrazito plodne i svestrane karijere.

Uskoro na njemačkom jeziku

Knjiga dr. Aida Abadžić-Hodžić koja je pred nama, kao prva velika i cjelovita monografija o životu i stručnom opusu arhitekta Selmana Sel-

managića, tako ispunjava uistinu ključno mjesto koje je dosad bilo nepravедно neispunjeno, te ovog velikog arhitekta suvereno predstavlja matičnoj sredini, u kojoj je dosad bio u velikoj mjeri nepoznat. Njemačkoj pak, i europskoj stručnoj javnosti - gdje je Selmanagić prisutan u svim značajnijim prikazima arhitekture, urbanizma i dizajna - ova knjiga (nadamo se uskoro i prevedena i na njemački jezik), omogućit će po prvi put uistinu integralni uvid u njegovo stvaralaštvo, te pomnim kontekstualnim sagledavanjima otvoriti istinsko razumijevanje njegova opusa i valoriziranje njegovih dosega i kvaliteta.

Posebna vrijednost knjige je i to da, osim minuciozno iznesenih uvida u jedan impresivni opus, nama kao čitateljima zapravo omogućuje učenje na više razina: jer kroz izlaganje o Selmanagiću knjiga ujedno nenametljivo instruiira i podsjeća na sve one važne slojeve europskog kulturno-umjetničkog i društveno-političkog konteksta unutar kojih se odvijala i njegova životna priča.

Značenje knjige tim je veće kad se promotri u svjetlu recentno pojačanog interesa za proučavanje Bauhauusa, pogotovo u aspektu njegova naslijeđa u zemljama nekadašnjega Istočnog bloka, odnosno proučavanja delikatne pozicije bauhausovske idejne sinteze u složenim političkim prilikama Istočne Njemačke. Pošto takva istraživanja donedavno nisu mogla biti adekvatno i sveobuhvatno provedena, ova knjiga dobiva još i dodatnu težinu i važnost.

S ovim smom radom stoga dobili jedan neprocjenjivo vrijedan i dragocjeni dar, čije slojeve ćemo još dugo s užitkom otkrivati, upoznavajući time važne poglavje bosanskohercegovačke ali i šire europske arhitektonske kulture i povijesti. Kao više nego značajni doprinosi znanosti u području arhitekture i urbanizma, ova će nam knjiga pritom pouzdano služiti kao sigurno polazište i za sva naša daljnja istraživanja europskog arhitektonskog modernizma.

Na kraju, istinski mi je veselje čestitati autorici, dr. Aidi Abadžić-Hodžić, uredniku dr. Fahrudinu Rizvanbegoviću, grafičkoj dizajnerici Selmi Kukavici i svim drugim suradnicima, a napose izdavaču - Bošnjackom institutu i direktorici mr. sc. Amini Rizvanbegović-Džurđević, na ovoj besprijejkorno pripremljenoj knjizi koja nam je na kraju nje znanstveno precizni no pritom i duboko proživljeni i topli način omogućila upoznati jednu fascinantnu figuru - arhitekta koji svojim talentom, predanjem, ustrajnošću i neiscrpnim angažmanom može svima nama biti trajni i motivirajući poticaj i uzor.

